

ZAMONAVIY YOSHLARNING MA'NAVIY TARBIYASI
VA GLOBAL TARMOQ

ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЁЖИ И
ГЛОБАЛЬНАЯ СЕТЬ

SPIRITUAL EDUCATION OF MODERN YOUTH AND THE GLOBAL
NETWORK

Jurabekova X. (AndMI dotsent)

Maqolada globallashuv sharoitida yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillar ko'rib chiqilib, yoshlarni turli yot ta'sirlardan asrash uchun hal qilinishi kerak bo'lgan muammolar yoritib berilgan. Bugungi kunda yoshlar maktabdagi yoki kollejdagi o'qituvchilar va ota-onalarga qaraganda ko'proq turli xil ijtimoiy tarmoqlardan ko'proq ma'lumot olishadi. Ammo ijtimoiy tarmoqlardagi har bir ma'lumot nafaqat yoshlarga ijobiy ta'sir qiladi, balki salbiy ta'sir ko'rsatishi ham mumkin.

Kalitli so'zlar: globallashuv, internet, axborot, negativ axborot, jonli muloqot, dunyoqarash, ma'naviyat.

В статье рассматриваются факторы, негативно влияющие на сознание молодежи в условиях глобализации, и освещаются проблемы, которые необходимо решить, чтобы защитить молодежь от различных чужеродных влияний. Сегодня молодые люди получают больше информации из более разнообразных социальных сетей, чем учителя и родители в школе или институте дома. Но мы должны помнить, что некаждая информация в социальных сетях имеет положительное влияние на молодых людей.

Ключевые слова: глобализация, интернет, информация, негативная информация, живое общение, мировоззрение, духовность.

The article examines the factors that negatively affect the consciousness of young people in the context of globalization, and highlights the problems that need to be solved in order to protect young people from various alien influences. Young people today receive more information from a wider variety of social networks than teachers and parents at school or college at home. But we must remember that not every piece of information on social media has a positive impact on young people.

Key words: globalization, Internet, information, negative information, live communication, worldview, spirituality.

Globalashuv jarayoni bugungi kunda insoniyat hayotining barcha sohalari qamrab olgan bo'lib, hozirgi kunda butun dunyo yagona bir axborot makoniga aylanib qoldi. Mahalliy (etnik) madaniyatlarga ham zamonaviy tendensiyalar o'z ta'sirini ko'rsatib, ularning barchasi o'rtasidagi chegaralar yo'qolib bormoqda. Agar ilgari inson butun umri davomida ma'lum bir hududda yashagan va faqat ba'zi bir imkoniyatlaridan foydalangan bo'lsa, bugungi kunda qisqa vaqt ichida dunyoni "Global shahar" ga aylantirgan transatlantik avialaynerlar, uyali telefonlar va Internet-aloqaning kompyuter tarmog'ini yaratish tez rivojlanishga olib keldi. Natijada, ko'p joylarda birlashish, yagona hudud yaratish tendentsiyasi kuchaymoqda va "chegarasiz dunyo" va "dunyo fuqarosi" kabi iboralar ko'pincha ishlatilmoqda. Bularning barchasi shaxsning rivojlanishi, ayniqsa, uning ijtimoiy madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir. Globalashuv sharoitida ko'pchilik, ayniqsa yoshlar, o'zlarini virtual olam ixtiyorida topdilar, bu esa yomon oqibatlarga olib kelishi mumkin. Inson ijtimoiy mavjudotdir. Har bir jamiyat o'z kelajagi bo'lgan yosh avlodini har jihatdan jismonan va ma'nau sog'lom tarbiyalashga harakat qiladi. Beqarorlik, maqsadlarga bo'lgan ishonchning yo'qligi, boshqa fikrlarga sabrsizlik, shoshqaloqlik yoshlarning eng keng tarqalgan xususiyatlariga aylanib bormoqda. Bu fazilatlar esa o'spirinlarning ota-onalari va kattalar fikrini inobatga olmaslik, o'z harakatlari oqibatlarini o'ylamaslik, o'zlariga o'xshash odamni topish istagini kuchaytirga olib kelmoqda. Yoshlar, ijtimoiy mansubligi va yoshiga qarab, dam olish, muloqot jarayonida o'z ehtiyojlarini qondira oladigan guruhlarga a'zo bo'lib, asta-sekin Internetdagi turli xil ijtimoiy tarmoqlarda birlashmoqdalar. Shu munosabat bilan Internetning insonning ma'naviy hayotiga ta'sirini uning dunyoqarashi vositachiligi sharoitida nazariy jihatdan o'rganishga ehtiyoj bor. Ma'naviy hayot hodisalarini nazariy o'rganishga kelsak, bir tomondan yangi axborot texnologiyalari Internet, boshqa tomondan zamonaviy insonning ma'naviy olamida sodir bo'layotgan jarayonlar misolida o'zaro munosabatlarni tahlil qilish muhimdir.

Dastlabki xulosalardan biri shundaki, Internetning insonning ma'naviy dunyosiga ta'siri tabiati uning axborot muhitining bir qator ob'ektiv omillari bilan belgilanadi. Avvalo, bu jismoniy shaxs uchun jismonan erishib bo'lmaydigan ma'lumotlarning hajmiga ega. Boshqacha qilib aytganda, asosan, internetdan o'zini qiziqtirgan mavzu bo'yicha deyarli har qanday ma'lumotni olishi mumkin, ammo aslida u qidiruv tizimida so'rov bo'yicha ma'lumotlarning juda kichik qismini bilib oladi. Shuni ta'kidlash lozimki, bilimlar zahirasi oz va beqaror qadriyat va dunyoqarash asoslariga ega bo'lgan odamlar axborot texnologiyalariga bog'lanib qolib, ular uchun shubhali ma'lumotni ishonchli ma'lumotdan ajratish, uning ehtiyoj darajasini aniqlash, mavjud ma'lumotlarni to'g'ri talqin qilish qiyin. Internet bolalarga maktabdagi o'qituvchilardan va uydagi ota-onalardan ko'ra ko'proq ma'lumot beradi. Shuni yodda tutish kerakki, Internetdagi barcha

ma'lumotlar aql darajasi o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmaydi. "Internetga qaramlik" atamasi doktor Ivan Goldberg tomonidan 1996 yilda [5]. Internetdan foydalanishga bo'lgan patologik, chidamsiz istakni tavsiflash uchun taklif qilingan. U inson nafaqat tashqi omillarga, balki o'z harakatlari va hissiyotlariga ham psixologik bog'liqlikni rivojlantirishi mumkin degan taxmindan kelib chiqqan. Shuningdek, u kompyuterdan foydalanish jismoniy, psixologik, shaxslararo, oilaviy, iqtisodiy yoki ijtimoiy holatga zarar etkazadi, deb hisoblagan.

Kompyuterda uzoq muddatli ishlash tanamizning ko'plab funktsiyalariga salbiy ta'sir qiladi: yuqori asabiy faoliyat, endokrin, immun va reproduktiv tizimlar, ko'rish va odamning mushak-skelet tizimi... Internetdagi muammolarni, odatda ikkinchi tomon ishtirokisiz va konstruktiv muloqotning yo'qligidan hal qilish, fuqarolik jamiyati uchun ijtimoiy-siyosiy nizolar va siyosiy beqarorlik manbai sifatida jiddiy xavf tug'diradi. U. Yazdanov ta'kidlaganidek, «21-asrda axborot almashinuvining xilma-xilligi, ma'naviy va mafkuraviy platformalarning kuchayishi, bir so'z bilan aytganda, insoniyat ongida hukmronlik uchun kurash davri sifatida tarixda qoladi [6]. Zamonaviy tadqiqotchilar Internet-hamjamiyatdagi jarayonlarni tahlil qilishda va diagnostika qilishda aloqa muhitiga ta'sir ko'rsatadigan tez o'zgaruvchan kompyuter tarmoqlarini qamrab olishga ulgurmay qoldilar. Internetdagi ko'plab salbiy tendentsiyalar va muammolar ular hali ham kam tushunilganligi bilan kuchayadi. Bu Internet-hamjamiyatdagi ijtimoiy o'zaro ta'sirning butun insoniyat jamiyatiga, uning ijtimoiy institutlariga ta'siri muammosiga tegishli. Ba'zi tadqiqotchilar Internetda giyohvandlik, depressiya va o'z joniga qasd qilish bilan bog'liq aloqalarni ko'rishadi. Qo'shma Shtatlardagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pomografik kadrlar o'spirinlarning ijtimoiy xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Yuqorida sanab o'tilgan ma'naviy va axloqiy inqirozlar orasida oilaviy inqiroz alohida e'tiborga loyiqdir. Ko'pgina rus olimlarining oila muammosi bo'yicha olib borgan ilmiy ishlari shuni ko'rsatadiki, hozirgi paytda bu muammo tasavvur qilib bo'lmaydigan keng ko'lamli fojia - oilaning parchalanishi, ya'ni oilaviy inqiroz muammosiga olib kelmoqda [3]. Oilaning parchalanishi "jamiyat to'la ma'naviy tanazzulga uchragan (inqiroz) holatida ekanligini ko'rsatadi, bu esa oxir-oqibat mamlakat uchun jiddiy xavf tug'diradi. Ushbu jarayonlar oilaning ildizlariga zarba beradigan chet el madaniyatining soxta ommaviy qadriyatlarini, masalan, individualizm va geonizm, o'z-o'zidan jamiyatning ma'naviy hayotiga juda tez qo'shilib ketishiga asoslanadi.

Yuqoridagi faktlarni inobatga olgan holda, barcha postsovet mamlakatlarida bo'lgani kabi, biz ham yangi jamiyat qurishning murakkab jarayoni o'ta og'ir sharoitlarda-mustabid Sovet tizimining qulashi va yangi ijtimoiy aloqalar o'rnatilishi bilan o'ta og'ir sharoitda o'tayotganini hisobga olishimiz kerak. Bu haqda S. Jabborova quyidagicha yozadi: «Inson ongi va qalbini buzg'unchi va shafqatsiz g'oyalar bilan yo'naltirmaslik mafkuraviy tahdidning mohiyatini belgilaydi. Bunday tahdid ma'lum bir jamiyat a'zolarini umumiy maqsad va vazifalardan chalg'itib, milliy mentalitetga mos kelmaydigan yot g'oyalar, fikrlar, maqsadlar va qarashlarni eksport qilish jarayonida o'zini namoyon qiladi» [1].

Mustaqilligimizni qo'lga kiritgandan so'ng, ommaviy axborot vositalarining rivojlanishini ta'minlaydigan va demokratik talablar va standartlarga to'liq javob beradigan mustahkam qonunchilik bazasi yaratildi. Ushbu davr mobaynida axborotlashtirish sohasidagi asosiy normativ-huquqiy hujjatlar O'zbekiston Respublikasining 10 dan ortiq qonunlari; O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari; O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar

Mahkamasining 40 dan ortiq farmonlari, shuningdek, 1000 ga yaqin hududlarda me'yoriy hujjatlar ishlab chiqildi. 2020 yilda mamlakatda birinchi marta bolalarni olti yoshdan boshlab maktabga tayyorlash tizimi joriy etildi va bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish 60 foizga etkasilishi rejalashtirilgan. Prezidentlik va ijodiy maktablarni, iqtidorli bolalar uchun maxsus maktablarni yaratish, axborot texnologiyalari, matematika, fizika, astronomiya va biologiya fanlarini chuqur o'rganish davom etmoqda. Kasb-hunar ta'limining tubdan yangi tizimi joriy etilmoqda, buning uchun 340 ta kasb-hunar ta'limi, 147 ta kollej va 143 ta texnik maktablar yaratiladi. Deyarli 9000 ta mutaxassislik bo'yicha kadrlar tayyorlashni ta'minlaydigan milliy malaka tizimi ishlab chiqilmoqda [2].

Ta'kidlash joizki, O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyoda birinchilardan bo'lib xalqaro xavfsizlik tizimini joriy qildi. Britaniyaning Comparitech tadqiqot kompaniyasi kibernetika bo'yicha mamlakatlar reytingini tuzdi. Reytingga Yaponiya boshchiligidagi 60 ta davlat kiritilgan. So'nggi o'rinni Jazoir egalladi. Ushbu ro'yxatga 56-o'rinni egallagan O'zbekiston ham kiritilgan. Mamlakatlar reytingiga 7 mezon ta'sir ko'rsatdi, jumladan zararli dasturlardan zararlangan mobil qurilmalar va kompyuterlarning ulushi, pulni o'g'irlash maqsadida qilingan xakerlik hujumlari soni, mamlakat xakerlik hujumlariga tayyorligi va tegishli qonunchilikning mavjudligi. Har bir davlat 0 dan 100 ballgacha to'plashi mumkin va bu holda to'plangan ball qancha past bo'lsa, shuncha kiber tahdidlardan himoya qilinadi. Ushbu ro'yxatda Yaponiya 8,8 ball to'plagan. 2 va 3 o'rinlarni Frantsiya va Italiya egalladi. Ushbu davlatlar mos ravishda 10,6 va 11,2 ball to'plashdi. Kuchli o'zlik Daniya, AQSh, Irlandiya, Shvetsiya, Buyuk Britaniya, Gollandiya va Singapur kiradi. So'nggi o'rinni egallab turgan Jazoir 55,8 ochko to'plagan. O'zbekiston 50,5 ochko bilan 56-o'rinni egallab turibdi. O'zbekiston ushbu reytingga kiritilgan yagona Markaziy Osiyo davlati edi [7].

Internetning salbiy ma'lumotlarni ham tarqatuvchi manba (masalan, portlovchi moddalar yasash bo'yicha ko'rsatmalar, antisemitizm kabi o'z joniga qasd qilishning oddiy usullari) ekanligini e'tiborga olgan holda aytmoqchimizki, yurtimiz yoshlari uchun o'quv-ko'ngilochar veb-saytlar yaratish, shuningdek zamonaviy yoshlar orasida o'zini tutish va tarbiyalash mavzularida ko'proq saytlar yaratish va ularning professional o'qituvchilarini muntazam ravishda yangilab borish maqsadga muvofiqdir. Yoshlarning ongini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishiga to'sqinlik qiladigan muammolar haqida gapirish foydali bo'lishini inobatga olgan holda, bu borada chet el tajribasini o'rganish ham maqsadga muvofiqdir. Masalan, Buyuk Britaniyada odob-axloq qoidalari va mustaqil veb-xavfsiz tarmoq zararli, noqonuniy ma'lumotlar oqimini nazorat qiladi. Ba'zi Evropa mamlakatlarida qonunda nomaqbul saytlarning yopilishi (bloklanishi) ko'zda tutilgan. Xususan, Germaniyada ish sud qarori bilan hal qilinadi. Rossiyada har xil axborot xurujlariga qarshi kurashish uchun "Xavfsiz Internet markazi" tashkil etilgan. Umuman olganda, bizning fikrimizcha, o'spirinlar va yoshlarni Internetning salbiy ta'siridan ehtiyot qilish uchun bir qator ishlar amalga oshirilishi kerak. Avvalo, har bir bolaning kompyuter oldida o'tkazishi kerak bo'lgan vaqtini belgilangan va cheklangan bo'lishi lozim. Kitob o'qishni, sport bilan shug'ullanishni va musiqa tinglashni rag'batlantirish choralarini ko'rish kerak. Farzandlarimiz tomonidan ma'lumot iste'molini shakllantirish jarayonida (shuningdek, boshqa ta'lim shakllarida), oilada ota-onalar va bolalar o'rtasidagi munosabatlar demokratik tamoyillarga asoslangan bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Ba'zi oilalarda bolaga nisbatan haddan tashqari qattiqqo'llik qilish, uning muammolari, fikrlari, qarashlari, qiziqishlari, intilishlarini e'tiborsiz qoldirilish, bolaning individual psixologik xususiyatlariga asoslangan avtoritar munosabat bolaga salbiy ta'sir

ko'rsatishi mumkin. Natijada, bola o'jar, shafqatsiz, qasoskor bo'lib o'sib, o'z muammolarida boshqalarni ayblaydi va hammadan o'ch olishga intiladi. Shunday ekan, bolalarga e'tibor berish, ularning kelajagi uchun mas'ul ekanliklarini anglash, Vatan ravnaqiga xizmat qiladigan malakali insonlarni, etuk mutaxassislarini tarbiyalashga intilish har bir ota-onaning burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Жабборова С. Динхона тажовуз // . – Тафаккур. 2013. 3-сон. -Б. 116.
2. Мирзиёев Ш. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2020 йил 24 январь.
3. Коряковцева О. Социально-педагогическое сопровождение молодой семьи: Автореферат дис.канд. пед. наук. –Кострома, 2002: С – 4
4. Разов П. Социальное регулирование межличностных конфликтов в семье офицера Вооруженных сил Российской Федерации. Автореферат дис.канд. социол. –М.: Наука, 2007.;
5. Рерина Мария Алексеевна, Федоров Александр Федорович. Проблема интернет-зависимости среди подростков. Молодой ученый. — 2014. — № 20 (79). — С. 662-664.
6. Язданов, У. Жамоатчилик фикрини трансформация қилиш имкониятлари. // . – Ижтимоий фикр. Инсон ҳуқуқлари, 2017. 2-сон. - Б. 79.
7. <https://m.kun.uz/news/2019/02/07/kiberxavfsizlik-darajasi>